

**Podsumowanie efektów wsparcia udzielonego uniwersytetom
ludowym w ramach PWRUL w okresie od 1 stycznia 2020 r. do
30 września 2021 r., z uwzględnieniem wpływu, jaki na
aktywność uniwersytetów ludowych wywarła pandemia
COVID-19**

Raport z badania

Łódź, luty 2023 r.

Spis treści

Słowniczek skrótów	3
Wstęp	3
Wyniki i wnioski z badania.....	7
Rekomendacje	19
Załączniki	21

Słowniczek skrótów

PWRUL – Rządowy Program Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych

UL – Uniwersytet Ludowy / Uniwersytety Ludowe

NIW – Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego

OSUL – Ogólnopolska Sieć Uniwersytetów Ludowych

Wstęp

Biuro Badań Społecznych Question Mark sp. z o.o. na zlecenie NIW, który jest instytucją zarządzającą analizowanym Programem, zrealizowało w styczniu 2023 r. badanie podsumowujące efekty wsparcia udzielonego uniwersytetom ludowym w ramach PWRUL w okresie od 1 stycznia 2020 r. do 30 września 2021 r., z uwzględnieniem wpływu, jaki na aktywność uniwersytetów ludowych wywarła pandemia COVID-19.

Opis Programu i kontekstu badania

Program Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych został przyjęty na mocy Uchwały nr 77/ 2020 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2020 r.

Głównym celem Programu jest rozwój edukacji dorosłych w formie grundtvigiańskich uniwersytetów ludowych:

- umożliwiających rozwój osobisty, zawodowy i zwiększenie aktywności obywatelskiej,
 - wpływających na rozwój społeczności lokalnych,
 - oddanych zachowywaniu oraz przekazywaniu tradycji i dziedzictwa narodowego
- przez wzmacnianie potencjału instytucjonalnego placówek, podnoszenie jakości ich działalności programowej, zwiększenie zasięgu i dostępności ich oferty edukacyjnej oraz

wsparcie działań zmierzających do zapewnienia uniwersytetom ludowym trwałej podmiotowości w polskim systemie edukacji¹.

Do Polski idee M.F.S. Grundtviga – twórcy duńskich uniwersytetów ludowych – dotarły pod koniec XIX wieku. Uniwersytety ludowe, posiadając w Polsce długą historię funkcjonowania, dysponują zróżnicowaną ofertą działań i kierunków kształcenia. Jednak spośród kilkunastu placówek funkcjonujących jeszcze w latach 80. ubiegłego wieku, po okresie transformacji utrzymało się jedynie kilka. Dlatego, jak można przeczytać w załączniku do Uchwały Rady Ministrów, „pierwszym i naturalnym kierunkiem wsparcia umożliwiającego wykorzystanie potencjału uniwersytetów ludowych jest zapewnienie środków na rozwój instytucjonalny działających uniwersytetów ludowych oraz na zwiększenie liczby placówek”².

Do celów szczegółowych Programu należy:

- rozwój instytucjonalny uniwersytetów ludowych i zwiększenie liczby placówek,
- rozwój oferty edukacyjnej oraz społecznego oddziaływania uniwersytetów ludowych.

Cele te realizowane mają być w ramach 4 priorytetów Programu:

Priorytet 1. Wsparcie infrastrukturalne i programowe działających uniwersytetów ludowych prowadzących kursy stacjonarne z wykorzystaniem bazy internatowej lub kursy niestacjonarne,

Priorytet 2. Wsparcie tworzenia nowych oraz reaktywacji wcześniej istniejących uniwersytetów ludowych,

Priorytet 3. Wsparcie sieci i porozumień uniwersytetów ludowych oraz upowszechnianie edukacji grundtvigiańskiej,

Priorytet 4. Wsparcie rozwoju edukacji obywatelskiej i zachowania dziedzictwa w środowiskach lokalnych.

¹ Załącznik do uchwały nr 77/2020 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2020

² Załącznik do uchwały nr 77/2020 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2020, s. 38.

W ramach PWRUP w latach 2020 i 2021 dofinansowanie pozyskały 54 organizacje. W 2020 roku dofinansowanie uzyskało 38 wniosków, w 2021 roku 16 (po 8 w priorytecie 2 i 4).

Cele badania

Głównym celem zrealizowanego badania było podsumowanie efektów wsparcia udzielonego uniwersytetom ludowym w ramach PWRUL w okresie od 1 stycznia 2020 r. do 30 września 2021 r., z uwzględnieniem wpływu, jaki na aktywność uniwersytetów ludowych wywarła pandemia COVID-19.

W ramach realizacji celu głównego, badanie ukierunkowano na następujące cele szczegółowe:

- ocenę wpływu dofinansowania na funkcjonowanie beneficjentów,
- ocenę stosunku udzielonego dofinansowania do potrzeb UL,
- wskazanie najbardziej pomocnych form wsparcia w ramach Programu,
- zdiagnozowanie ewentualnych innowacji Programu, które pozwoliłyby na jego większą efektywność,
- ocenę wpływu pandemii COVID-19 na funkcjonowanie UL,
- ocenę wpływu pandemii COVID-19 na realizację Programu.

Podejście badawcze

W ramach prac badawczych analizie poddano następujące materiały źródłowe dotyczące Programu:

- Uchwały Rady Ministrów,
- Załącznik do uchwały nr 77/2020,
- Podręcznik dla oferentów,
- Regulamin konkursu,
- Wybrane wnioski i sprawozdania z realizacji projektu,
- Sprawozdania z działalności NIW za 2020 i 2021 rok.

Zrealizowany został również – w oparciu o wcześniej przygotowany scenariusz – jeden wywiad grupowy FGI. Zgodnie z założeniami badania, wzięło w nim udział 10 uczestników reprezentujących uniwersytety ludowe z całego kraju, realizujące różne priorytety w ramach Programu, posiadające różny staż działalności jako uniwersytet ludowy.

Tabela 1. Dobór uczestników badania.

Edycja	Priorytet	Liczba respondentów a respondentów
2020	Priorytet 1	3
2020	Priorytet 1 i 4	1
2020	Priorytet 2	1
2020	Priorytet 3	1
2020	Priorytet 4	1
2021	Priorytet 2	2
2021	Priorytet 4	1

Wyniki i wnioski z badania

Wpływ dofinansowania na funkcjonowanie beneficjentów

- Wszyscy uczestnicy badania jednoznacznie deklarują, że otrzymane dofinansowanie wpłynęło pozytywnie i w sposób znaczny na funkcjonowanie reprezentowanych przez nich organizacji.
- Udzielone UL w ramach PWRUL wsparcie beneficjenci oceniają jako odpowiadające ich potrzebom, pozwalające na realizację zaplanowanych celów, poprawiające jakość ich funkcjonowania i dające poczucie stabilizacji.
- Pojawiają się obawy, że brak dofinansowania w kolejnych latach spowoduje, że niedofinansowane uniwersytety zaprzestaną swojej działalności.
- Wpływ dofinansowania na funkcjonowanie beneficjentów należy interpretować przez pryzmat pandemii.

Przedstawiciele wszystkich biorących udział w badaniu uniwersytetów ludowych deklarują (niezależnie od priorytetu, w ramach którego otrzymali dofinansowanie), że jego wpływ na funkcjonowanie placówek jest nieoceniony. Dzięki dofinansowaniu udało im się osiągnąć pewną stabilizację i komfort pracy. Niektórzy przedstawiciele UL przyznają wręcz, że szczególnie w kontekście pandemii dofinansowanie pozwoliło im podtrzymać działalność, która bez wsparcia mogłaby zostać zawieszona.

„To co dla mnie było ważne, to poczucie bezpieczeństwa. Dlatego, że przez wiele lat jest tak, że jednak jakoś walczymy o to, żeby utrzymać naszych pracowników, żeby ta nasza działalność nie zamierała” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 4).

„To co dał nam PRWUL i realizacja tego Programu dla mnie jako dla prezesa, czyli dla osoby zatrudniającej, to było to bezpieczeństwo”.(przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 4).

„No i gdyby nie to dofinansowanie, które umożliwiło nam trzymanie ciągłości [...] to ja sobie tego po prostu nie wyobrażam, zwłaszcza, że ciągle czekamy na jakieś remonty, jakieś sprzęty. Pracowaliśmy za bardzo słabe pieniądze. No więc ja jedno zdanie tylko powiem – że projekt umożliwił nam naprawdę przetrwanie i godną pracę, godne wynagrodzenie

w perspektywie, a nie ciułanie ciągle na remonty i wyposażenie” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

„Dofinansowanie w 1 priorytecie na rozwój infrastruktury i to było dla nas bardzo ważne [...], może nawet uratowało nasze istnienie, bo to był bardzo trudny czas COVID-u zapaść totalna finansowa” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

„Gdyby nie to dofinansowanie do zajęć to my jako szkoła rękodzieła bylibyśmy sparaliżowani. Ale ponieważ ta forma kursów jest częściowo odpłatna, bo część była z dotacji NIW-u bo my te zajęcia online „przemycaliśmy” jako nieodpłatne i mogliśmy pracować. Bo po prostu słuchacze nam powiedzieli, że oni rezygnują. » Proszę zatrzymać kurs. Nam zależy żeby przyjeżdżać, a nie uczyć się przez Internet «. Ale jednak przyjęli te formułę, bo ona była bezpłatna i mogliśmy utrzymać”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

Szczególnie skuteczne i trafne w ocenie uczestników badania jest wsparcie w zakresie infrastruktury i zatrudnienia, jako pozwalające podnieść jakość świadczonych usług i komfort pracy w UL. Ponadto badani wskazywali szereg projektów angażujących społeczność lokalną, których realizacja wpisuje się w cele Programu.

„Dla nas to było ogromne wsparcie i w takich kategoriach uratowania przetrwania, bo mamy fajny budynek, który dosłownie pił wodę i gdyby nie ta szansa, gdyby nie ten remont, to doszłoby po prostu do katastrofy. I pieniędzy nie mogliśmy na to znaleźć [...] Mogliśmy zrobić fotowoltaikę, jeśli chodzi o ten system energetyczny, fotowoltaika i pompa ciepła. Przy tym ogromnym kryzysie energetycznym to nam daje poczucie bezpieczeństwa i taką szansę że rzeczywiście na trwanie i na bezpieczeństwo i na możliwość wynagrodzeń”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 4).

„Ja się nie musiałam martwić czy przez to że jesteśmy zamknięci [przez pandemię COVID] i nie możemy realizować zajęć, za które moglibyśmy pobierać opłatę, żeby zabezpieczyć wynagrodzenie dla pracowników. To ja się nie musiałam martwić bo pieniądze miałam z dotacji. Więc mogliśmy robić swoje, a nie martwić się czy ja utrzymam tych ludzi. Więc to mi dał PWRUL i realizacja projektu, to było dla mnie bardzo cenne i ważne”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

Nie bez znaczenia dla oceny wpływu dofinansowania jest nowatorski charakter Programu, szczególnie z perspektywy UL działających od lat. Uniwersytety ludowe nie są jeszcze przyzwyczajone do funkcjonowania z wykorzystaniem takiej formy wsparcia – wśród

beneficjentów nie ma postaw roszczeniowych, przeciwnie otrzymane wsparcie traktują jak nową szansę rozwojową. Jednocześnie liczą na to, że Program będzie miał swoją kontynuację i zapewni im poczucie stabilności, a podejmowanym przez nich działaniom gwarancję ciągłości.

„Boję się tego, że organizacje, które zakończyły projekt w 2022 nie dostaną dotacji w 2023, bo coś tam, słabiej napisały wniosek, albo tak uznali eksperci. Przestaną realizować działania jako uniwersytet ludowy. I to jest dla mnie największe ryzyko” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 4).

Pojawiają się również obawy, że brak dofinansowania z PWRUL może postawić pod znakiem zapytania dalszą działalność nowopowstałych UL.

„Żeby one nie umarły, z nieotrzymania dotacji. [...] jak ja zakładałam UL to nie było programu rządowego i jakoś mi się udało funkcjonować w tej idei, bo przeszłam to na własnej materii, że tak powiem. Oczywiście z pieniężkami rządowymi się super pracuje, bo człowiek nie ma tego stresu i ma poczucie stabilizacji”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 3).

Wyartykułowany problem jest złożony. Z jednej strony powstaje bowiem ryzyko, że UL przyzwyczajając się do funkcjonowania w sprzyjającym środowisku Programu, przestaną zabiegać o alternatywne źródła finansowania a wraz z brakiem środków z programu nie tylko przestaną się rozwijać, ale wręcz nastąpi regres w ich działalności. Obawa ta stanowi jednocześnie pewien rodzaj wyzwania, które przedstawiciele UL działających od dawna kierują w stronę nowopowstałych. Z drugiej jednak strony obawy o negatywny wpływ dotacji z PWRUL na trwałość UL formułowane są jedynie pod adresem beneficjentów, którzy dopiero rozpoczynają działanie jako UL, co wiąże się z kwestią wpisywania się Programu w aktualne potrzeby organizacji.

Związek udzielonego dofinansowania z potrzebami UL

- Udzielone wsparcie w sposób znaczący zaspokaja potrzeby uniwersytetów ludowych.
- Przedstawiciele UL doceniają fakt powstania Programu wspierającego ich działalność, co uznają za dostrzeżenie ich często wieloletniej, pełnej poświęceń, ideowej pracy.

- Beneficjenci PWRUL mają ambiwalentny stosunek do wsparcia zaplanowanego w ramach priorytetu 4 – linię podziału wyznacza to czy organizacja otrzymała dotację z priorytetu 4, czy z priorytetów 1-3 oraz staż działania jako UL.
- Nie sposób rozpatrywać relację pomiędzy udzielonym wsparciem a potrzebami UL poza kontekstem pandemii.

Analizując związek udzielonego wsparcia z potrzebami UL należy brać pod uwagę fakt, że rozpatrywane są tu pierwsze edycje Programu. Program, „po wielu latach zaniedbań w pielęgnowaniu i rozwoju polskiej tradycji uniwersytetów ludowych”³, tchnął w nie nowe życie. Jednocześnie – ponieważ realizacja uzyskanego dofinansowania przypadła na czas pandemii – badani mają problem z oszacowaniem relacji uzyskanego dofinansowania do realnych potrzeb, gdyż były one wówczas zupełnie inne. W nieintencjonalny sposób program pozwolił części podmiotów na przetrwanie okresu pandemicznego, kiedy możliwości pozyskiwania środków na bieżącą działalność z innych źródeł z przyczyn oczywistych były ograniczone.

Mimo wskazanych wyżej ograniczeń, można stwierdzić, że PWRUL w sposób trafny odpowiada na potrzeby beneficjentów. Większość badanych ocenia wysokość otrzymanego dofinansowania jako bardzo dużą. W przypadku projektów infrastrukturalnych można stwierdzić, że w pełni zaspokoili one potrzeby UL. Podobnie środki przeznaczone na działalność bieżącą pozwoliły na aktywizację beneficjentów. Badani deklarują przy tym, że zainteresowanie ich ofertą jest duże, a bez dalszego dofinansowania wdrożone już projekty nie będą mogły być lub już nie są kontynuowane.

„Złożyliśmy projekt w priorytecie 2 udało nam się uzyskać dobre dofinansowanie co pozwoliło nam tutaj u nas w województwie zbadać właśnie potrzebę tego uniwersytetu, ponieważ okazało się, że faktycznie przy realizacji różnego rodzaju szkoleń czy warsztatów zapotrzebowanie jest ogromne tak naprawdę, a zainteresowanie jeszcze większe. Wiele osób chciało skorzystać właśnie z możliwości upowszechniania się kultury czy wyjść do muzeów do różnych innych instytucji kultury, gdzie po prostu z obszarów wiejskich te osoby najczęściej, albo nie korzystały, albo po prostu nie mają takiej możliwości”.(przedstawiciel beneficjenta priorytet 2).

³ Załącznik do uchwały nr 77/2020 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2020, s. 38.

Rozważając adekwatność wsparcia dostępnego dzięki PWRUL w stosunku do potrzeb organizacji, uczestnicy wywiadu odnieśli się do kwestii otwarcia Programu na podmioty nie będące UL. PWRUL w swym priorytecie 2 wspiera tworzenie nowych oraz reaktywację wcześniej istniejących uniwersytetów ludowych, z czego beneficjenci chętnie korzystają. Jednocześnie wśród przedstawicieli UL z długim stażem pojawiają się obawy, że środki z Programu trafiają do organizacji, które tylko pozornie kierują się w działaniu ideami grundvigiańskimi.

„Udało nam się tutaj od 2021 r. zacząć właśnie tą idee no i mam nadzieję, że będziemy ją kontynuować z sukcesem przez kolejne lata”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 2).

„My działamy od 2017 r. jesteśmy fundacją. Od razu dostaliśmy powołanie jako uniwersytet ludowy, nie prowadzimy żadnego innego podmiotu, innego stowarzyszenia czy innej fundacji”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 4).

„Staramy się stać na straży działalności uniwersytetów ludowych i tak naprawdę weryfikować kto, co robi i w jaki sposób robi [...] Nie liczy się tylko to, że zrobimy kurs robienia na drutach, ale też wpłacamy jakąś edukację obywatelską czy jakieś inne rzeczy, czyli tak jak powinna wyglądać edukacja w Uniwersytetach Ludowych i tak jak zawsze to wyglądało. Myślę, że tutaj członkowie OSUL wiedza o co chodzi”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 3).

„Dziwny bardzo duży wysyp tych takich organizacji, kontaktów do OSUL zaraz przed samymi naborami, także maile z pytaniami, co należy zrobić żeby dostać dofinansowanie wtedy będziemy chcieli otworzyć UL [...] to powinno być też weryfikowane pod jakimś względem czy sprawdzane przez NIW czy jakichkolwiek organizacji, która przekazuje pieniądze”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 3).

„Jak ja czasami słucham tego czym zajmuje się dana organizacja... albo ma 17 profili, nie wiem..., poczynszyszy od szkółki piłkarskiej po jakieś inne rzeczy, sprzedaż czegoś, transport międzynarodowe i do tego zakłada UL, to ja uważam, że coś takiego to jest zamach na ideę UL ze strony takich organizacji”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 3).

Na podstawie wypowiedzi badanych można wnioskować, że PWRUL poza bezwzględnymi, twardymi efektami w postaci różnych form wsparcia, ma również istotne znacznie symboliczne. Przedstawiciele badanych UL czują się docenieni, a ich trudy prowadzenia działalności uniwersytetów zauważone.

„Należy też wspomnieć, że większość z nas tutaj obecnych, jest też autorami tego projektu. Więc my pracowaliśmy od 2016 czy 2017 nad tym programem. To jest taki nasz sukces, że z jednej strony wypracowaliśmy to, co wypracowaliśmy i mogliśmy to pilotować, jak to wygląda od tej drugiej strony, co mogliśmy inaczej sformułować. Więc to było takie sprawdzenie tego co wypracowaliśmy w praktyce”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 3).

Najbardziej pomocne formy wsparcia w ramach programu

- Najważniejszą formą wsparcia jest wsparcie rozwoju infrastrukturalnego już istniejących UL.
- Pozytywnie oceniane jest dofinansowanie dla długotrwałych kursów.
- Choć na pierwszy plan wysuwa się finansowanie bieżącej działalności UL, dla ich dalszego rozwoju i popularyzacji kluczowe wydają się działania sieciujące, realizowane w ramach priorytetu 3.
- Wsparcie programowe w ramach priorytetu 1. oraz wsparcie zadań realizowanych w ramach priorytetu 4. pozwoliło podtrzymać działalność UL w trudnym czasie pandemii.

Wszyscy badani deklarują, że uzyskane wsparcie było dla ich podmiotu niezwykle cenne. Nie jest zaskoczeniem, że im większa kwota dofinansowania, tym bardziej pomocna, również dlatego, że niemożliwa do pozyskania z innych źródeł. W przypadku inwestycji infrastrukturalnych badani przyznają, że wykonane prace były konieczne dla dalszego funkcjonowania i rozwoju. Jednocześnie są przekonani, że bez środków z PWRUL inwestycje nie mogłyby zostać zrealizowane.

„To wszystko nie miałoby się gdzie wydarzyć, gdyby nie możliwość sfinansowania wydatków infrastrukturalnych” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

„Zakup środka trwałego, czyli ten samochód, który odegrał kluczową rolę” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 4).

„W wielu innych programach, w których braliśmy udział wcześniej, bywało tak, że mogliśmy dofinansować koszty realizacji zajęć, koszty materiałów do zajęć, ale nie mieliśmy prawa kupienie nawet jednej sztalugi, która zostałaby na wyposażeniu naszej pracowni [...],

w większości programów, przez fakt, że one są fizycznym obiektem, który zostałoby u nas, one nie byłyby w jakikolwiek sposób dopuszczalne. Tym bardziej jakikolwiek remont, tym bardziej na taką skalę” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 2).

Przedstawiciele UL doceniali również możliwość realizacji darmowych zajęć (w różnych formach) czy zatrudnienia specjalistów. Szczególnie podkreślali wsparcie kursów długich, które z racji czasu trwania są kosztowne. Badani podkreślali, że dotacja na tego rodzaju zadania ułatwiła im funkcjonowanie w czasie pandemii.

„Ja tylko chciałem jeszcze dodać, że tak na prawdę bardzo dużym plusem i myślę, że to na pewno jest bardzo dobry, jest możliwość finansowania właśnie tych kursów długich. Bo powiedzmy sobie szczerze, teraz jest tak, że ludzie stali się bardzo» wygodni«. Od momentu, kiedy samochody stały się bardzo powszechne, ludzie często chcą wyjeżdżać do miejsca, gdzie odbywają się zajęcia, a jak chcielibyśmy sobie wziąć kogoś z daleka, to jednak koszty wiadomo zakwaterowania, wyżywienia są dosyć duże. Nie stać wszystkich na to żeby móc korzystać z oferty kursów długich dlatego dofinansowanie kursów długich jest jak najbardziej tutaj na miejscu, pożądane i po prostu» na plus« bo pozwala to na taką działalność uniwersytetu ludowego jaka powinna być”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

Niezwykle istotne są również działania sieciujące, zacieśniające współpracę pomiędzy UL w ramach 3. priorytetu.

„Jako Ogólnopolska Sieć Uniwersytetów Ludowych otrzymaliśmy dofinansowanie z NIW-u w priorytecie 3 na rozwój sieci. W tej chwili Ogólnopolska Sieć zrzesza 16 uniwersytetów ludowych. Wiadomo, staramy się, żeby OSUL stał się znakiem jakości takiej prawdziwości organizacji jako uniwersytetu ludowego, czy np. organizacja zrzeszona jest faktycznie taką organizacją rekomendowaną. [Zrzeszamy] jakby nie było organizacje, które mają bardzo duże doświadczenie”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 3).

Proponowane kierunki modyfikacji programu

- Najwięcej obaw przedstawicieli UL budzi brak obostrzeń Programu, które zapobiegałyby aplikowaniu w nim podmiotom zawiązującym się jedynie na okoliczność zdobycia środków w Programie lub niewpisujących się faktycznie w idee grundtvigańskie.

- Jednocześnie badani doceniają elastyczność programu.
- Istnieje potrzeba zróżnicowania wsparcia w zależności od tego, czy UL posiadają internat, czy też nie.
- Pewne obiekcje budzi niespecyficzność 4 priorytetu.

Ponieważ przedstawiciele UL zostali zaangażowani w tworzenie ram Programu, jest on skrojony na ich potrzeby i efektywnie wspiera funkcjonowanie oraz rozwój uniwersytetów ludowych.

Badani podkreślali odmiennność funkcjonowania, a co za tym idzie również potrzeb placówek posiadających i nieposiadających internaty. Różnicę tę warto uwzględnić, zarówno na poziomie priorytetów, jak i oceny wniosków.

„Uniwersytet ludowy, który posiada internat a uniwersytet ludowy, który nie posiada internatu i tylko wynajmuje lokalizację i tam prowadzi swoje działania dzienne, ma całkowicie inne potrzeby niż organizacja posiadająca internat. [...]. To są pieniądze które są potrzebne na opłacenie rachunków, opłacenie małych remontów”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 3).

„Mi towarzyszy taka myśl, czy nie warto by w jakiś sposób rozważać wyodrębnienia w Programie wsparcia dla uniwersytetów ludowych, które posiadają bazę noclegowa i te, które tej bazy nie posiadają”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

Jednak najwięcej kontrowersji wywołuje obawa przed niewłaściwą, zdaniem już istniejących UL, dystrybucją środków. Przedstawiciele UL obawiają się zainteresowania Programem przez podmioty jedynie pozornie lub na potrzeby Programu realizujące idee UL i funkcjonujące w ramach ich zasad. Obawy budzą również niewystarczająco rygorystyczne zapisy regulaminu konkursu, które gwarantowałyby trwałość projektu, szczególnie w przypadku zadań inwestycyjnych, co zdaniem badanych może prowadzić do powstawania podmiotów jedynie na czas realizacji projektu. W celu uniknięcia tego rodzaju nadużyć konieczne jest, zdaniem badanych, zaostrenie zasad konkursowych.

„Bardzo się boję, że Program zatraci kształt Programu na rzecz rozwoju uniwersytetów ludowych. To znaczy boję się, że będą się pojawiały organizacje, które tylko dlatego zgłoszą się do tego projektu, żeby zyskać środki na rzeczy inwestycyjne, które są niedopuszczalne

w innych programach, a tak naprawdę wcale ich założeniem nie jest prowadzenie uniwersytetu ludowego, a często nawet za bardzo nie wiedzą» z czym to się je«. [...] Bardzo by mi zależało, na tym, żeby jak najbardziej zabezpieczyć to powstawanie nowych uniwersytetów, które chcą być naprawdę uniwersytetami ludowymi” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 4).

„Trzeba się zastanowić, jak zweryfikować, że ktoś jest UL-em, żeby mógł wystąpić o pieniądze” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 3).

„Ten Program nie będzie się mógł rozrastać w nieskończoność, a z każdą edycją będzie przybywało potencjalnych odbiorców” (przedstawiciel beneficjenta Priorytet 1).

Z drugiej strony jednak pojawiają się pozytywne opinie na temat elastyczności programu.

„To co jest niewątpliwą wartością, to jest elastyczność w zarządzaniu. Ponieważ działamy 40 lat, więc korzystamy z różnych publicznych źródeł finansowania. To co odróżnia PWRUL od innych programów w tych latach kryzysowych, jest to, że nikt nie jest gotów umierać za niebieski kolor podpisu, albo jakiś zapis sprzed trzech lat przedcovidowy” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

Pojawiły się również wątpliwości związane z niespecyficnością 4. priorytetu Wsparcie rozwoju edukacji obywatelskiej i zachowania dziedzictwa w środowiskach lokalnych, który wg. części respondentów nie jest wystarczająco mocno powiązany z ideami i zasadami działania UL, co wiąże się z dwójakiego rodzaju konsekwencjami: w jego ramach mogą ubiegać się o dofinansowanie podmioty nie do końca działające na zasadach UL, ale także zadania realizowane (nawet przez niebudzące wątpliwości podmioty) mogą w małym stopniu wpisywać się w idee UL. Podobnie jak we wcześniejszym przypadku, rozwiązaniem mogłoby być zaostrożenie i doprecyzowanie zapisów regulaminów konkursów. Specyfika tego priorytetu sprawia, że wśród beneficjentów pojawiają się kontrowersje co do tego, jakie podmioty powinny otrzymywać z niego dotacje. Zapatrywania w tym względzie wahają się od akceptowania wszystkich organizacji, które zajmują się edukacją osób dorosłych, do zawężenia grona beneficjentów jedynie do UL. Bardziej umiarkowane postawy zakładają potraktowanie priorytetu 4. jako przygotowania do założenia UL przez beneficjenta i realizowanie projektów przez organizacje wyspecjalizowane w edukacji dorosłych we współpracy z UL.

„My realizowaliśmy w priorytecie 4., ale właśnie w takim rozumieniu, że są to działania które przygotowują do budowania UL [...] Trzeba to dopracowywać czym jest ta »czwórka«, jaki ona ma mieć charakter, bo ja to widzę dwojaków. Może mieć działania przygotowujące i jest jakby konieczność powoływania UL na przestrzeni lat, albo że się realizuje [projekt z priorytetu] 4 w porozumieniu z innym UL, który działania na terenie. Kłopot polega na tym, że jak nie ma Uniwersytetu to jest problem, bo nie ma z kim za bardzo działać, można z innym z drugiego końca Polski”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 4).

„Należałoby powiązać ściślej priorytet 4. z celami całego programu, w sensie takim, żeby priorytet 4 nie służył tylko budzeniu aktywności lokalnej, edukacji obywatelskiej, inicjatyw itd. I też nie żeby priorytet 4. był dedykowany UL, ale żeby ta wzbudzona aktywność lokalna miała jakkolwiek związek z działającym na danym obszarze uniwersytetem ludowym, bo wtedy będziemy mieli jakiś efekt synergii, że to nie będzie inicjatywa lokalnych podmiotów, niemająca związku z uniwersytetem”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

Wpływ pandemii COVID-19 na funkcjonowanie UL i wdrażanie programu

- Dzięki Programowi negatywny wpływ pandemii na funkcjonowanie UL został znacznie zniwelowany.
- Dla części podmiotów Program stanowił „koło ratunkowe” w czasie pandemii, bez którego być może musiałyby one zakończyć lub zawiesić działalność.
- Niektóre podmioty wskazują pozytywne aspekty działalności podczas pandemii, związane z poszerzeniem zakresu działalności i kręgu odbiorców, a także pozyskiwaniem nowych kompetencji.
- Jedynie warsztaty rękodzielnicze w oferujących je uniwersytetach były na czas pandemii zawieszone.
- COVID-19 nie wpłynął na realizację projektów, co wynika ze wsparcia pracowników i elastyczności NIW.

Pandemia COVID-19 nie wpłynęła negatywnie na funkcjonowanie UL i realizację projektów PWRUL. Co prawda stanowiła wielkie wyzwanie, ale UL skutecznie sobie z nim poradziły. Część badanych dostrzega wręcz pozytywne aspekty funkcjonowania w pandemii, związane np. z rozwojem nowych kompetencji kadry, poszerzeniem oferty oraz jej większą

dostępnością on-line. Wyzwanie, jakim był *lockdown*, zmobilizowało UL do sięgnięcia po dotychczas nie w pełni wykorzystywane zasoby własne.

„Z mojego punktu widzenia ten czas pandemii, wbrew pozorom, to nie był zły czas. Bo po pierwsze przeżyliśmy, ale po drugie, jakoś tak się złożyło, że próbowaliśmy przełożyć trochę zwrotnicę, jeśli chodzi o format działań właśnie w kierunku cyfrowym przed pandemią. Więc pandemia zmusiła nas do tego, żebyśmy się »ogarnęli«, nauczyli i popróbowali wejść w nowy obszar dla nas, nowy obszar, którym jest taka działalność audiowizualna, czyli produkcja rzeczy w formacie audio, wideo, czy filmowym, to z kolei zmusiło nas do szukania partnerów. Partnerzy, jak się okazało są i jest ich całkiem niemało. Przez pandemię żeśmy nagle weszli w produkcje filmów animowanych, różnych form dokumentalnych czy paradokumentalnych. A ostatnio nawet współuczestniczymy w produkcji dramatycznej, dramatu filmowego. Więc to uważam za korzyść, którą żeśmy wynieśli, bo tutaj żeśmy startowali do działalności on-line z zerowym doświadczeniem” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

„Nie było większego problemu. Też był to pozytywny »kop« do przyswojenia wiedzy na temat narzędzi internetowych, komunikacji takiej”.

„Musieliśmy stanąć przed obliczem wejścia w tryb nauki on-line, później przerobiliśmy to trochę w naukę hybrydowa. Okazało się, że w uniwersytecie ludowym można i po części realizujemy to dalej, w dużo mniejszym wymiarze niż w okresie COVID-a, ale jednak to zostało z nami i to jest na pewno plus tej sytuacji” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1) .

„Z naszej perspektywy my mieliśmy sporo szczęścia w tym, że większość naszej kadry posiadała doświadczenia w nauczaniu zdalnym na różnych etapach szkolnictwa; osoby były wdrażane w różnych placówkach w ramach eksperymentu dydaktycznych. W związku z czym kiedy uruchomiliśmy działalność w zorganizowanej formule UL, to w roku 2021 byliśmy nadal w trakcie tych obostrzeń i wielu rzeczy nie dało się robić na miejscu. Więc te doświadczenia nasze z wcześniejszych etapów życia zawodowego ułatwiły nam płynne wyjście w te obszary gdzie się dało w nauczanie zdalne [...] Gdy dołożyliśmy opcję zdalnego dostępu, bo nie mogliśmy się spotykać lokalnie, to okazało się, że istnieje też zainteresowanie zdecydowanie poza naszym regionem osób, które, gdyby nie to, że coś działa się on-line nie miałyby okazji zobaczyć, jak działamy” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 2) .

Większość badanych zauważa jednak, że formuła UL nie nadaje się do realizacji w formie zdalnej. Dotyczy to w szczególności warsztatów rękodzielniczych, wymagających zastosowania specjalistycznego sprzętu, materiałów dostarczanych przez UL oraz czasami

pomagania uczniom w wykonywaniu trudniejszych zadań. Jeszcze ważniejsze zastrzeżenie wobec wykorzystania nauczania zdalnego w UL wynika z samej istoty metody grundtvigiańskiej, która zakłada osobiste spotkanie nauczyciela i ucznia, stworzenie wspólnoty osób uczących się oraz podejście holistyczne.

„Gdyby nie to dofinansowanie do zajęć, to my jako szkoła rękodzieła bylibyśmy sparaliżowani” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

„Warsztaty te rękodzielnicze, które mamy, czy w ogóle warsztaty które prowadzimy nie odbywały się no, bo wiadomo ludzie w domu nie mają takich narzędzi”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1 i 3).

„Inne szkolenia można było prowadzić przez internet to rękodzieła naprawdę nie [...] ludzie nie po to do nas przyjeżdżali. Przyjeżdżali po atmosferę, po to żeby być też razem, żeby czuć tę wspólnotę, żeby uczyć się bezpośrednio od mistrzów”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

„COVID był sytuacją wymuszoną i mam nadzieję, że w przyszłości nie będzie takich sytuacji. Rozumiem, że część organizacji jest w tej chwili zadowolona z tego, że jednak poszliśmy do przodu, bo się uczymy całe życie i te media są dla nas rozpoznawalne. Ja jednak widzę też takie zagrożenie – w programie jest [zapisana] możliwość [prowadzenia zajęć] online, natomiast ja tego sobie nie wyobrażam, żeby UL mógł być prowadzony w formie online. Przede wszystkim spotkanie w UL to jest kontakt z człowiekiem, to jest żywe słowo, to się kłóci z formą uniwersytetów ludowych”. (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

Badani byli zgodni, że dzięki realizacji projektów PWRUL, konsekwencje pandemii nie były dla nich mocno odczuwalne. Sama realizacja projektów, również dzięki wsparciu NIW-u, nie była zagrożona.

„To się wiąże z kwestią elastyczności NIW-u, bo jak się nie dało zrobić kursu z powodu tego, że nie trzyma się ludzi w internecie z powodów pandemicznych, no to na przykład dostaliśmy zgodę na to, by robić formy takie właśnie filmowe” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

„Nie mieliśmy problemu z realizacją dotacji z PWRUL-u podczas pandemii i całe szczęście, ale to co dał nam PWRUL i realizacja tego programu dla mnie jako dla prezesa, czyli osoby zatrudniającej ludzi, to było to bezpieczeństwo” (przedstawiciel beneficjenta priorytet 1).

Rekomendacje

1. Dofinansowanie oferowane uniwersytetom ludowym w ramach PWRUL realizuje cele Programu i stanowi istotne dla nich wsparcie, również pozafinansowe, związane z dostrzeżeniem znaczenia i docenieniem działań podejmowanych w ramach UL, dlatego powinno być kontynuowane.
2. Choć w porównaniu z pierwszą edycją w obecnej regulamin konkursu został uszczegółowiony, warto rozważyć jego dalsze modyfikacje gwarantujące trwałość realizowanych inwestycji (priorytety 1. i 2. inwestycyjne). W regulaminie są m.in. zapisy dotyczące zbywania dofinansowanych zakupów rzeczy czy zapisy dotyczące konieczności posiadania wieloletniego prawa do dysponowania środkami trwałymi, których inwestycja ma dotyczyć. Warto jednak zastanowić się nad zabezpieczeniem profilu działalności prowadzonej w objętych inwestycją przestrzeniach, również po zakończeniu realizacji projektu.
3. Warto rozważyć również modyfikację priorytetu 4., tak precyzując i zawężając zakres działań możliwych do podjęcia w jego ramach, by ściślej wpisywały się one w działalność UL, gwarantowały trafność i skuteczność realizacji celów Programu.
4. Ze względu na odmienną specyfikę funkcjonowania UL posiadających oraz nieposiadających bazy internatowej, jak również z tego duże różnice kosztów stałych funkcjonowania, należałoby rozważyć wprowadzenie w kolejnych konkursach osobnej ścieżki dofinansowania dla UL posiadających bazę noclegową.
5. Mając na uwadze cele Programu związane ze zwiększeniem dostępności oferty UL oraz zwiększeniem liczby placówek, warto zastanowić się nad jednoczesnym „uszczelnieniem” Programu, tak by nowe podmioty tworzyły wysokiej jakości ofertę, zgodną z zasadami funkcjonowania UL i ideami grundtvigiańskimi. Osobną kwestią jest brak prawnej definicji uniwersytetu ludowego, co daje szerokie możliwości interpretacyjne działalności omawianych podmiotów.
6. Istnieje ryzyko, że nowe uniwersytety przyzwyczajają się do funkcjonowania w sprzyjającym środowisku Programu, przestaną zabiegać o alternatywne źródła finansowania i wraz z brakiem środków z PWRUL nie tylko przestaną się rozwijać,

ale wręcz nastąpi regres w ich działalności. Zapobiegać takiej sytuacji można poprzez silniejsze dofinansowanie działań rozwijających przedsiębiorczość uniwersytetów, sieciujących, ożywiających współpracę pomiędzy uniwersytetami.

Załączniki

Scenariusz FGI

Cel wywiadu:	Charakterystyka organizacji-beneficjentów
Respondenci	Przedstawiciele

Wprowadzenie:

- Przywitanie. Podziękowanie za zgodę na udział w badaniu.
- Przedstawienie tematu rozmowy: **podsumowania efektów wsparcia udzielonego uniwersytetom ludowym w ramach PWRUL w okresie od 1 stycznia 2020 r. do 30 września 2022 r. oraz aktywność uniwersytetów ludowych w związku z COVID-19**
- Pozwolę sobie na przedstawienie podstawowych zasad naszego dzisiejszego spotkania. Nie obowiązuje jednomyślność, każdy uczestnik może pozostać przy własnych poglądach, przy własnym zdaniu.
- Można stawiać pytania zarówno prowadzącemu jak i sobie nawzajem.
- Co pewien czas spróbuję podsumować to, co zostanie powiedziane, by upewnić się, że wypowiedzi Państwa/ Wasze prawidłowo zrozumiałam.
- Każda wypowiedź jest ważna i cenna ze względu na cel spotkania. Przede wszystkim chodzi o czytelne i szczere wyrażenie subiektywnych, a zatem własnych, opinii.
- Proszę o zabieranie głosu pojedynczo, ponieważ będziemy rejestrować przebieg spotkania.
- Rejestracja jest konieczna, gdyż nie ma możliwości zapisywania wypowiedzi uczestników badania w trakcie dyskusji; bardzo wydłużyłoby to czas spotkania.
- Audiowizualny zapis spotkania nie będzie udostępniany nikomu poza pracownikami naszego Biura, którzy pracują przy badaniu.

Rozmowa właściwa

■ Część 1: Ogólna charakterystyka organizacji-beneficjenta [0-20 min.]

- a) Proszę abyście Państwo przedstawili się oraz powiedzieli jaką organizację Państwo reprezentujecie?

[M: długość działania, wielkość, sytuację kadrową i osobową]

- b) W ramach którego z priorytetów był dofinansowany Państwa wniosek? *[Priorytet 1 Wsparcie infrastrukturalne i programowe działających uniwersytetów ludowych; Priorytet 2 Wsparcie tworzenia nowych oraz reaktywacji wcześniej istniejących uniwersytetów ludowych; Priorytet 3 Wsparcie sieci i porozumień uniwersytetów ludowych oraz upowszechnianie edukacji grundtvigiańskiej Priorytet 4 Wsparcie rozwoju edukacji obywatelskiej i zachowania dziedzictwa w środowiskach lokalnych]*

I od jak dawna funkcjonujecie Państwo jako UL?

- c) Jakie typy działań podejmuje uniwersytet? Do kogo kierowane są głównie działania i jakiego rodzaju?
- d) Jakie są największe wyzwania, z którymi mierzy się uniwersytet? Jaką organizację ma plany na rozwój organizacji na najbliższe lata?

■ Część 2: PWRUL: wnioskowanie oraz charakter programu a organizacja [20-60 min]

- a) Z jakich innych źródeł finansowania (programów, dotacji, grantów) korzysta organizacja?

✦ Jak na tym tle wypada PWRUL, zarówno jeżeli chodzi o zakres wsparcia, wymogi formalne?

■ Część 3: Ocena wpływu PWRUL na rozwój organizacji-beneficjenta [60-90 min]

a) Jaki jest rzeczywisty wpływ PWRUL na organizację? Czy PWRUL pozwoliło/a organizacji na [w zależności od tego czego dotyczył projekt prosba o rozwinięcie wpływu na organizację wsparcia]: ✦ Wsparcie infrastrukturalne i programowe? [Moderator: o m.in. podnoszenie umiejętności i kwalifikacji osób prowadzących zajęcia, zakup sprzętu i wyposażenia oraz podnoszenie standardów zarządzania etc.].

✦ Utworzenie nowego/ reaktywację wcześniej istniejącego uniwersytetu ludowego? [Moderator: uruchomienie nowej placówki]

✦ Wsparcie sieci i porozumień uniwersytetów ludowych oraz upowszechnienie wiedzy grundtvigiańskiej? [Moderator dopytuje: jakiego rodzaju współpracy, partnerstwa udało się nawiązać]

✦ Wsparcie rozwoju edukacji obywatelskiej i zachowania dziedzictwa w środowisku lokalnym? [Moderator: rozwój oferty, zwiększenie grona zainteresowanych osób]

b) Które z elementów wsparcia w ramach PWRUL były, w opinii, najbardziej pomocne i dlaczego? A które najmniej i dlaczego?

✦ Jakie inne narzędzia / formy wsparcia pomogłyby organizacji w dalszym rozwoju?

c) Czy są potrzebne jakieś zmiany merytoryczne by program PWRUL był bardziej efektywny?

d) Jak się ma porównanie całkowitych potrzeb rozwojowych Uniwersytetów Ludowych do kwoty dofinansowania? Czy program ma szansę je zaspokoić, w jakim stopniu zaspakajane?

e) Biorąc pod uwagę Państwa doświadczenia z programem, jakie macie wnioski na przyszłość, czy program wymaga jakiś zmian, jak można poprawić program w kolejnych konkursach?

■ Część 4: COVID: aktywność organizacji i PWRUL (90-110 minut)

a) Czy / w jaki sposób pandemia COVID wpłynęła na aktywność organizacji?

a) Co uległo zmianie/ modyfikacji w związku z pandemią?

b) Czy są to zmiany negatywne czy pozytywne?

b) Czy pandemia COVID wpłynęła na realizację zadań związanych z PWRUL?

✦ Jeżeli tak, jakich aspektów realizacji projektu dotyczyły wyzwania? Jakiego rodzaju były to utrudnienia/ ułatwienia/ inne...? Co musieliście Państwo modyfikować i w jaki sposób?

✦ Jak sobie z tym poradziliście jako uniwersytet?

✦ Czy z perspektywy czasu ocenilibyście Państwo wyzwania związane z COVID jako pozytywne czy negatywne?

c) Czy przez pandemię zmienialiście Państwo plany dotyczące rozwoju uniwersytetu i podejmowanych działań? Jeżeli tak, to w jakim kierunku?

Zakończenie wywiadu (110-120 minut)

a) Możliwość zgłoszenia dodatkowych uwag.

b) Podziękowanie za rozmowę.

